

натуральну величину), таблиці співвідношення одиниць мір, таблиці вимірювання площ, об'ємів, площ бічних і повних поверхонь фігур, набори дидактичних ігор.

Викладання елементів геометрії можливо зробити дієвим, якщо учні лише спостерігають роботу вчителя або одного з товаришів. Кожен учень повинен на уроці геометрії самостійно працювати з роздатковим геометричним матеріалом. Разом з геометричними фігурами, як матеріал використовуються смужки паперу, палички різної довжини, пластилін, вимірювальні і креслярські інструменти (як демонстраційні, так і індивідуальні): лінійка, циркуль, креслярський трикутник, транспортир, моделі розсувного кута, багаторукотників, одиниць вимірювання площі, об'єму та ін.

Враховуючи недосконалість процесів аналізу і синтезу в учнів з легкою розумовою відсталістю, пропонуємо їм пам'ятки чи алгоритми порівняння фігур. Наприклад:

Порівняння ромба і квадрата

1. *Визнач кількість і величину кутів.*
2. *Визнач кількість і довжину сторін.*
3. *Порівняй протилежні сторони.*
4. *Порівняй протилежні кути.*
5. *Порівняй суміжні кути.*
6. *Назви фігуру.*
7. *Що спільне у даних фігурах?*
8. *Що відмінне у даних фігурах?*

Пам'ятки такого типу застосовуємо при порівнянні квадрата і прямокутника, прямокутника і паралелограма, паралелограма і ромба. Користуючись такою пам'яткою, учні запам'ятовують її, і вже у старших класах не ставимо додаткових запитань.

Відомо, що відповідно до вимог програми, учні знайомляться з буквеною символікою. Вони позначають буквами відрізки, кути, сторони фігур. Введення буквеної символіки не тільки допомагає розрізнити фігури і їх елементи, але і є одним із засобів формування узагальнень, навичок порівняння. Учні порівнюють за допомогою буквеної символіки відрізки, кути, встановлюючи між ними відношення рівності і нерівності. Наприклад, запис: *кут $ABC < 90^\circ$ означає, що кут ABC може бути будь-яким кутом, меншим від прямого, тобто будь-яким гострим кутом*. Тут вже присутній елемент узагальнення.

У особистісно зорієнтованому навчанні на перший план виходить необхідність урахування недоліків розвитку пізнавальних функцій розумово відсталих учнів: виділяти ознаки об'єкта, порівнювати, класифікувати та оволодівати іншими розумовими операціями.

Геометричні знання необхідні учням на уроках географії, природознавства, професійно-трудового навчання, зокрема у процесі вивчення швейної, столярної справи, сільськогосподарської праці, килимарства. Так, у процесі навчання учні зустрічаються з предметами різної форми, з відрізками

різної довжини, вони виготовляють виробні елементи яких мають форму певних геометричних фігур, набувають навичок вимірювання предметів різної форми та форми.

Віання геометричного матеріалу допомагає учням розібратись в особливому змісті об'єкта, дає можливість краще орієнтуватись в рисунках, виконувати вимірювання для визначення певних розмірів, проводити необхідну розвідку і шм самим не просто полетіше виконання різних практичних робіт, а через формування їх життєвої компетентності.

Література:

1. Эк В.В. О преемственности в изучении некоторых вопросов геометрии во вспомогательной школе. — Дефектология, 1977, №6.
2. Єременко І. Г.. Основи спеціальної дидактики. — К.: Радянська школа, 1986.
3. Перова М.Н. Методика преподавания математики во вспомогательной школе. — М., 1978.
4. Перова М.Н., Эк В.В. Изучение взаимного положения геометрических фигур на плоскости на уроках математики во вспомогательной школе. — Дефектология. — 1982. — №1.

УДК 376.1-056.262:376.016:741

ВИВЧЕННЯ САМОКОНТРОЛЮ ШВИДКОСТІ ГРАФІЧНИХ РУХІВ У СЛІПИХ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Довгопола К.С.
м. Київ

Рецензент
Синьова С.П.,
кандидат психологічних наук,
професор

У статті описано експеримент з вивчення самоконтролю графічних рухів сліпих початкових класів. Самоконтроль досліджено у процесі малювання ліній і форм.
Ключові слова: сліпі учні, самоконтроль, малювання.

В статтє описан експеримент по изучению самоконтроля графических движений у слепых учащихся младших классов. Самоконтроль исследовался в процессе рисования линий и форм.
Ключевые слова: слепые ученики, самоконтроль, рисование.

In the article the experiment on the study of self-control of graphic motions by blind primary school age pupils. Self-control was probed in the process of drawing of lines and forms.
Keywords: blind primary school age pupils, self-control, drawing.

Образотворча діяльність включає в себе дві сторони: художньо-образну та графічну, яка відіграє відносно першої виконавчу, технічну роль [1, с.163]. Графічна діяльність здійснюється за допомогою ряду спеціальних рухових умів та навичок, які передбачають реалізацію систем рухів з певними властивостями. Оскільки від характеру малювальних рухів рук залежить результат образотворчої діяльності, то вони не залишаються весь час однаковими. Характер малювання ліній, штрихів або мазків змінюється залежно від задуму автора. Саме цей факт дозволяє говорити про особливості графічних рухів як про спеціальну здатність до образотворчої діяльності, а саме про здатність до самоконтролю цих рухів відповідно до художньо-образної сторони зображення.

Зміна графічних рухів за швидкістю, силою та розмахом завжди призводить до певної зміни самого малюнку. Відсутність самоконтролю рухів за цими параметрами не дозволяє дітям створювати виразні зображення та сприяє стереотипизації графічних образів.

У дослідженні рівня сформованості та особливостей самоконтролю за параметром – швидкістю у незрячих молодших школярів було обстежено 46 учнів 1-4 класів шкіл для сліпих дітей. З них – 29 totallyно сліпих, 17 з залишками зору. Експеримент проводився індивідуально з кожним учнем. Для з'ясування рівня уміння контролювати рухи за швидкістю школярам було запропоновано два типи завдань: перший – на вивчення рівня самоконтролю у процесі малювання ліній, другий – на визначення рівня самоконтролю у процесі малювання форм.

Перед безпосереднім виконанням завдань з дітьми було проведено підготовчу роботу у вигляді спостереження за майбутнім об'єктом зображення (водою, що біжить з крану, та дзитою) і бесіди про те, як ці об'єкти можна намалювати.

Завдання на виявлення рівня самоконтролю рухів за швидкістю під час малювання ліній полягали у наступному:

а) учням пропонується намалювати, як тече водичка з крану, коли вони йдуть мити руки і відкривають крани. Жодних пояснень щодо швидкості малювання ліній учні не отримують;

б) потім пропонується намалювати, як діти відкрили крани трошки і вода біжить повільно-повільно;

в) після того учням розповідається, що дітям набридло, що вода тече повільно (незручно мити руки), вони відкрили крани сильніше і вода побігла швидко-швидко. Пропонується намалювати, як водичка біжить швидко-швидко.

На виконання кожного завдання учням дається 2 хв.

Показник рівня самоконтролю графічних рухів визначається відношенням кількості крапок, виколотих під час словильного і пришвидшеного руху, до кількості крапок, виколотих у випадку відсутності вказівок щодо швидкості.

Було виділено наступні рівні самоконтролю незрячих учнів, залежно від показників пришвидшення і словильного рухів:

високий рівень – змінюють швидкість в обох напрямках у 2, або більше рази;

середній рівень – змінюють швидкість в обох напрямках не менше, ніж у 1,5 рази;

низький рівень – пришвидшення і словильного відносно повільної швидкості менше, ніж у 1,5 рази;

нульовий рівень – відсутність зміни швидкості в одному або обох напрямках.

В процесі виконання завдань спостерігались суттєві відмінності між дітьми. Деякі учні розпочинали малювати невпевнено, вагаючись, але з часом їх рухи ставали швидшими, впевненішими. Інші малюють одразу впевнено, але їх рухи були занадто напружені, що призводило до швидкої втоми. Більшість виконавців натискають на грифель достатньо сильно, щоб відбитки були чіткими. Деякі учні малювали зосереджено, а інші – постійно відволікались. Також у окремих учнів спостерігались помилки, частіше у процесі виконання 3-го завдання.

Гідралунок результатів виконаних завдань засвідчив наявність індивідуальних відмінностей у здійсненні самоконтролю незрячими дітьми. Деякі учні демонстрували самоконтроль одного рівня і у випадку словильного, та внаслідку пришвидшення. У інших спостерігалось послідовне пришвидшення з високим новим завданням. А декому вдалося тільки словильновати рухи.

Середній показник контролю за швидкістю у напрямі словильного рівня є 0,9, у напрямі пришвидшення – 1,4. Однак індивідуальні показники мають широку варіантність: у разі словильного від 0,48 до 1,65, пришвидшеного – від 0,99 до 2,45.

Несля підрахунку з'ясувалось, що всіх учнів можна поділити на 4 групи. До першої групи (з високим рівнем самоконтролю за швидкістю малювання окремих ліній) не відноситься жодна дитина. До другої групи (з середнім рівнем) відносяться 10,7% учнів. До третьої (з низьким рівнем самоконтролю) – 42,8%, четвертої (з нульовим рівнем) – 46,4%.

Учні з залишками зору було розподілено по групах (відповідно до стану сформованості самоконтролю) наступним чином: 17,7% від усієї кількості дітей з залишковим зором потрапило до другої групи (середній рівень самоконтролю), 52,9% – до третьої групи (низький рівень), 29,4% – до четвертої (нульовий рівень).

Серед загальної кількості totallyно сліпих учнів до другої групи можна віднести – 6,9%, до третьої – 37,9%, до четвертої – 55,2%.

Для визначення рівня самоконтролю швидкості у процесі малювання форм учням також було запропоновано 3 завдання, яким передувала підготовча робота (знайомство та обстеження дзиги):

а) дітям пропонується намалювати, як обертається дзига. Жодних пояснень щодо швидкості малювання вони не отримують;

б) потім учням пропонується зобразити, як дзига обертається повільно-повільно;

в) пропонується намалювати, як дзига обертається швидко-швидко.

На виконання кожного завдання виділялось по 2 хвилини.

Показником рівня самоконтролю за швидкістю під час малювання форм є відношення кількості крапок, намальованих у процесі словільного і пришвидшеного графічних рухів, до кількості крапок, зображених у випадку відсутності вказівок щодо швидкості.

Розподіл за групами відбувався за аналогічними критеріями.

Дітуну діти малювали на дошці для малювання, обколюючи вже знайомі їм (за уроками образотворчого мистецтва) круглу форму, оскільки з'ясувалось, що значна кількість учнів не тільки 1-2 класів, а і 3-4 не вміють самостійно зобразити коло, оскільки це є для них новим навчальним завданням.

Для більшості дітей обколювання круглої форми було дуже складним завданням. Учні не могли втримати її лівою рукою, форма ковала. Виникали проблеми з тим, щоб змінити положення лівої руки, яка тримала коло, інколи школярі починали тримати форму правою рукою, а продовжували обколювати лівою. Також учні часто губили місце, де вони закінчили обколювати, і довго не могли знайти його, щоб продовжити.

Суттєві відмінності спостерігались і щодо сили натиску на грифель. Одні діти малювали з більш-менш однаковою силою натиску, а інші поступово прикладали все більш зусилля з кожним завданням, сильно напружуючи руки.

Середній показник контролю за швидкістю малювання форм у напрямі сповільнення дорівнює 1, у напрямі пришвидшення – 1,3. Індивідуальні відмінності і у даному досліді значні: у разі сповільнення від 0,6 до 1,44, пришвидшення – від 0,89 до 1,92. Варто зазначити, що якщо під час малювання прямим ліній окремі учні демонстрували високий рівень самоконтролю хоч би у одному з напрямів, то під час малювання форм жоден зі школярів не досяг високого рівня ні у випадку сповільнення, ні у випадку пришвидшення.

Також було з'ясовано, що нікого з учнів не можна віднести ні до першої (з високим рівнем самоконтролю за швидкістю малювання форм), ні до другої групи (з середнім рівнем). До третьої групи (з низьким рівнем самоконтролю) віднесено 41,3%, а четвертої (з нульовим рівнем) – 58,7%.

Розподіл учнів з залишками зору за рівнем виконання завдань показав, що 47,1% від усієї кількості дітей з залишковим зором потрапило до третьої групи, 52,9% - до четвертої.

Серед загальної кількості totallyно сліпих учнів до третьої групи відноситься 37,9%, до четвертої – 62,1%.

Співставлення результатів виконання різних завдань одними й тими ж дітьми показало, що у половині випадків показники рівня самоконтролю є однаковими, що свідчить про певну стійкість індивідуальних можливостей контролю графічних рухів за швидкістю. У іншій половині дітей показники виконання різних типів завдань були неоднорідними.

Таким чином, стає очевидним, що у незрячих дітей молодшого шкільного віку самоконтроль графічних дій за параметром – швидкість досить низький. До того ж під час малювання форм сліпим учням складніше контролювати себе, ніж під час малювання ліній. Це свідчить про те, що підвищення рівня складності завдання та відсутність стійких навичок його виконання знижує

рівень самоконтролю. Дослідження також показали, що в учнів з залишками зору в цілому самоконтроль розвинутий краще, ніж у тотально сліпих. Також підвищень учнів демонструє стабільний рівень самоконтролю, або його погіршення повільно складнішого завдання.

Результати проведеного дослідження є попередніми. Та все ж вони свідчать про певні тенденції та про те, що проблема формування самоконтролю в сліпих молодших школярів потребує подальшого детального вивчення.

Література:

1. Генезис сенсорных способностей / Под ред. Л.А. Венгера. – М.: Педагогика, 1976. – 256 с.
2. Доронова Т.Н. Действия контроля в процессе изображения // Педагогическое воспитание. – 1975. – №12. – С. 34-38.
3. Литвак А.Г. Тифлопсихология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2111 „Дефектология“. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.
4. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: „Наука“, 1984. – 444 с.

УДК: 159.422.76.376.33

Рецензент
Литовченко С.В.,
кандидат педагогических наук,
старший научный сотрудник

НАПРЯМКИ, ЗМІСТ ТА ОЦІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЬМИ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

Жук В.В.
м. Київ

У статті виділені напрямки, розкрито зміст та представлені очікувані результати корекційно-розвивальної роботи у базовій ланці освіти дітей зі зниженим слухом. **Ключові слова:** корекційно-розвивальна робота, діти зі зниженим слухом, базова освіта, школи для дітей зі зниженим слухом.

В статті виділені напрямки, розкрито содержание и представлены ожидаемые результаты коррекционно-развивающей работы в базовой звене образования детей с ослабленным слухом. **Ключевые слова:** коррекционно-развивающая работа, дети с ослабленным слухом, школы для слабослышающих детей.

In clause directions are allocated, the contents is opened and expected results of correctional-developing work in a base part of form education of hard of hearing children are